

כוס של ברכה

חיוב זימון על הכוס

בגמרא פסחים ק"ה מובא בפירוש שברכת המזון צריכה לעשות על כוס

1. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קה עמוד ב

תנאי: הנכנס לביתו במוצאי שבת - מברך על היין, ועל המאור, ועל הבשמים, ואחר כך אומר הבדלה על הכוס. ואם אין לו אלא כוס אחד - מניחו עד לאחר המזון, ומשלשן כולן (ברכות של ההבדלה) לאחריו ר"ן: היינו מדקתני מניחו לאחר המזון שהתירו לו לטעום קודם הבדלה ודחו מצוה בשעתה כדי לברך על הכוס אלמא מצוה גמורה היא... שמע מינה מיהא מתניתא תמני; שמע מינה: המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס ושמע מינה: ברכה טעונה כוס, ושמע מינה: כוס של ברכה צריך שיעור לאי לא לדין שיעור, - ליחלקיה לתני - ושמע מינה: המברך צריך שיטעום לאי לא טעים ליה - ליצריך עליה תרי זמני, ושמע מינה: טעמו פגמו ככר מצנפת המזון, ושמע מינה: טעם עדיין יכול מבדיל ושמע מינה: אומר שתי קדושות על כוס אחד, ושמע מינה: בית שמאי היא ואלבא דרבי יהודה.

... רבי יעקב בר אידי קפיד אחצבא פגימא שלא שתו מהכר שזמנו מזוג לכוס, רב אידי בר שישא קפיד אכסא פגימא, מר בר רב אשי קפיד אפילו אחביתא פגימתא.

אמנם בפסחים ק"ז מוכח שרק בערב פסח מברכים על הכוס כיון שממילא הכוס קיימת. ומשמע שמצד הברכה אין בזה חיוב.

2. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף ק"ז עמוד ב

משנה: מזוג לו כוס שלישי - מברך על מזונו. רביעי - גומר עליו את הלל, ואומר עליו ברכת השיר. בין הכוסות הללו, אם רוצה לשתות - ישתה. בין שלישי לרביעי לא ישתה.

גמרא. אמר לו רב חנן לרבא: שמע מינה ברכת המזון טעונה כוס! אמר לו: ארבע כסי תיקנו רבנן דרך חירות, כל חד וחד נעביד ביה מצוה (הכוס הראשון אומר עליו קידוש, השני אומר עליו את ההגדה, השלישי אומר עליו ברכת המזון) רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר.

לתוספות ברכת המזון טעונה כוס ומביא דעות האם גם ביחיד או רק בג'.

3. תוספות מסכת פסחים דף קה עמוד ב

שמע מינה ברכה טעונה כוס - קצת משמע דאפילו ביחיד טעונה כוס דהנכנס משמע שהוא יחיד וכן משמע לקמן (דף ק"ז): דתנן שלישי אומר עליו ברכת המזון וקאמר בגמ' שמע מינה בהמ"ז טעונה כוס וארבעה כוסות תיקנו אפילו ביחיד.

מיהו יש לדחות משום דבהמ"ז טעונה כוס בג' תיקנו. בפסח אפילו ביחיד כוס לברכת המזון דאי בשום פעם אינה צריכה מה ענין כוס בבהמ"ז היה להם לתקן שיר לכוס שלישי.

והעולם אין נוהגין לברך בהמ"ז על הכוס אלא בג' ורבינו שלמה בן רבינו מאיר⁴ אומר להטעין כוס אפילו ביחיד וכן מוכח במדרש שוחר טוב על קרא דשני רשעים שברת ועוד מוכיח מורי הר"ר יחיאל⁵ דטעונה כוס אפילו ביחיד דאי אינה טעונה כוס למה מניחו אחר המזון יבדיל לפני המזון ויאכל כל אחד בעצמו ואז לא תהא טעונה כוס.

וא"ת לר"ג דאמר בכיצד מברכין (ברכות דף מד.) דכל ז' מינין טעונין ג' ברכות דהיינו בהמ"ז ואם יצטרך כוס גם אותו כוס יצטרך כוס אחר א"כ לא יפטר לעולם (שכן על ברכת הגפן של הכוס הראשונה יצטרך כוס נוספת) וי"ל דלא תקנו כוס אלא אחר סעודת לחם ולה"ג שאין לברך על הגפן אחר בהמ"ז אתי נמי שפיר

ונראה דכן הלכה דבהמ"ז טעונה כוס ובאלו דברים (שם דף נב.) דאיכא ברייתא דסברה אינה טעונה מוקי לה התם כתנאי אליבא דב"ש.

הטור סבור שברכת המזון טעונה כוס אפילו ביחיד ואם לא יודע שתהיה לו כוס לא יאכל

4. טור אורח חיים הלכות בציעת הפת, סעודה, וברכת המזון סימן קפב

מדלא קאמר בשום מקום ברכת זימון טעונה כוס אלא בה"מ קאמר משמע כל בה"מ אפילו ביחיד וכיון שטעון כוס צריך לחזור אחריו ולא יאכל א"כ יהיה לו כוס לברך עליו בה"מ

הרמב"ם סובר שאין ברכת המזון טעונה כוס (וכן דעת הר"ף)

5. רמב"ם הלכות ברכות פרק ז הלכה טו

אף ע"פ שאין ברכת המזון צריכה יין, אם בירך על היין כמנהג שאמרנו צריך שידיה ...

בשיטת המקלים יש מסבירים בברייתא שיש הידור מצוה בכוס ויש סוברים שלא סוברים כמות כלל ומשמע שגם הידור אין בה

6. בית יוסף אורח חיים סימן קפב אות א - ב ד"ה ואח"כ מביאין

ולפי דבריהם הא דאמרינן אברייא (קה:) דהנכנס לביתו במוצאי שבת שמע מינה ברכת המזון טעונה כוס היינו למצוה מן המובחר וכן כתב ה"ר מנחם ז"ל (פ"ז הט"ו).

והרשב"א כתב פרק אלו דברים (נב. ד"ה ולענין) דברכת המזון אינה טעונה כוס ושכן דעת הר"ף וכתב דההיא ברייתא דהנכנס לביתו במוצאי שבת דמשמע מינה דברכת המזון טעונה כוס לא קיימא לו כוונתה.

השו"ע מביא את השיטות ומביא את דעת הי"א בתרא כר"ף והרמב"ם שאין ברהמ"ז טעונה כוס

7. שולחן ערוך אורח חיים קפב סעיף א

יש שאומרים שברכת המזון טעונה כוס אפילו ביחיד, וצריך לחזור עליו, ולא יאכל אם אין לו כוס לברך עליו אם הוא מצפה ואפשר שיהיה לו, אפילו אם צריך לעבור זמן אכילה אחת; ולפי זה אם שנים אוכלים יחד צריך לקחת כל אחד כוס לברכת המזון; וי"א שאינה טעונה כוס אלא בשלשה; יש אומרים שאינה טעונה כוס כלל, אפילו בשלשה.

הרמ"א כותב שיש הידור בכוס בכל אופן

הגה: ומ"מ מצוה מן המובחר לברך על הכוס (ר"ן פרק ערבי פסחים).

המשנ"ב מביא שהשו"ע לא הכריע בין השיטות. ומנהג העולם להקל שאינה חייבת כוס כלל כדעה שלישית

8. משנה ברורה סימן קפב ס"ק ד

והנה המחבר לא הכריע בין הדעות ודעת רש"ל וב"ח להחמיר דבהמ"ז צריך כוס מדינא ומנהג העולם להקל בזה כדעה השלישית שלא לחזור אחר כוס אם לא כשיש לו יין או שאר משקין דהוא חמיר מדינה בביתו דאז בודאי מצוה מן המובחר לכו"ע לברך על הכוס וכנ"ל ודוקא כשהוא בזימון שלשה אבל לענין יחיד מקילים כמה אחרונים לגמרי ועיין לקמיה בסוף ס"ב בהג"ה:

וכ"כ בילקו"י (קפב א) - המנהג כיום ברוב המקומות שאין מברכים ברכת המזון על כוס יין, אפילו כשאכלו שם שלשה ועושים זימון. והנהוגים לחוש למצריכים כוס בשלשה, תבא עליהם ברכה.

דינים בכוס של ברכה

הגמרא מונה עשרה דברים בכוס של ברכה

12. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נא עמוד א

אמר רבי זירא אמר רבי אבהו, ואמרי לה במתניתא תנא, עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה: טעון הדחה, ושטיפה, חי ומלא, עיטור, ועיטוף, נוטלו בשתי ידיו, ונחתו בימין, ומגביהו מן הקרקע טפח, ונותן עיניו בו; ויש אומרים: אף משגרו במתנה לאנשי ביתו.
אמר רבי יוחנן, אנו אין לנו אלא ארבעה בלבד: הדחה, שטיפה, חי, ומלא. תנא: הדחה מבפנים ושטיפה מבחוץ.

הרא"ש סובר שיש להחמיר גם בדברים נוספים על ארבעה דברים ור' יוחנן ממעט רק עיטור ועיטוף

13. רא"ש מסכת ברכות פרק ז סימן לה

ומניא דר' יוחנן לא אתי למעוטי אלא עיטור ועיטוף אבל נתינת ימין מודה דקאמר רבי יוחנן ראשונים שאלו שמאל מהו שתסייע לימין ומסתמא גם [במקבלו בשתי ידיו מודה] דדריש ליה מקרא שאו ידיכם קודש וברכו וגו' [גם במגביהו טפח דדריש ליה מקרא] כוס ישועות אשא וכן נותן עיניו מסתברא שלא יסיח דעתו מן הברכה וכן רב נחמן היה רגיל לשגרו לילתא וכל הנך רגילין האידנא אף בפריסת סודר שלא יברך בגילוי הראש ואין חסר לנו אלא עיטור.

אמנם הרמב"ם כתב רק ארבעה דברים. הדחה שטיפה מלא וחי

14. רמב"ם הלכות ברכות פרק ז הלכה טו

אף ע"פ שאין ברכת המזון צריכה יין, אם בירך על היין כמנהג שאמרנו צריך שידיח כוס של ברכה מבפנים ולשטוף אותו מבחוץ, וימלאנו יין חי, וכיון שהגיע לברכת הארץ נותן לתוכו מעט מים כדי שיהא ערב לשתייה, ואין משיחין על כוס של ברכת המזון אלא הכל שותקים עד שתכלה ברכת המזון וברכת היין וישתו.

1. הדחה מבפנים ושטיפה מבחוץ

לשו"ע אם אין בו שיורי השתיה הקודמת לא צריך

15. שולחן ערוך אורח חיים סימן קפג סעיף א

כוס של ברכה טעון הדחה מבפנים ושטיפה מבחוץ; ואם הוא נקי ואין בו שיורי כוסות, א"צ.

המשנ"ב מחמיר כל שאינו צח ונקי

16. משנה ברורה סימן קפג ס"ק ג

(ג) אינו צריך - וטוב להדיח אפילו כשאין בו שיורי פת אם לא שהוא נקי וצח [א"ר]:

כף החיים מביא שע"פ הסוד ברכת המזון טעונה כוס בג' אך אינה מעכבת את הזימון

9. כף החיים אורח חיים סימן קפ"ב אות א

הנה משהניח מרן ז"ל סברא שלישית באחרונה משמע שכן דעתו לפסוק לענין דינא...

אמנם דעת הזה"ק והאר"י ז"ל בס' ב' דדוקא בג' טעונה כוס ולא ביחיד ונתני לזה טעם בסוד כמ"ש בזה"ק פ' תרומה דף זק"ן ע"ב וז"ל כוס של ברכה לא הוי אלא בתלתא בגין דהא מרזא דתלת אבהן קא מתברכא ועל דא לא אצטריך כוס אלא בתלתא וכ"כ בפ' פנחס דף רמ"ו ע"א וז"ל לתלתא צריך כוס אמאי בינה איהי תליתאה מעשר ספירן (ר"ל דסדר עשר ספירות הם כתר חכמה בינה וכו' נמצא דבינה היא ג') מעילא לתתא ובגין דא פחות מג' לא צריך כוס יעו"ש. ...

ומיהו אם יש עמו ג' אנשים שאכלו כאחד ואין שם יין אפ"ה יברכו ברכת הזימון ואעפ"י שאין שם יין. שה"מ שם:

פגימה ביין

ראה בגמ' לעיל 'טעמו פגמו'

בגמ' מובא שטעימה באצבע אינה פוגמת את הכוס

10. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נב עמוד א

וסברי בית שמאי ברכת המזון טעונה כוס? והא תנן: בא להם יין לאחר המזון, אם אין שם אלא אותו כוס - בית שמאי אומרים: מברך על היין ואחר כך מברך על המזון. מאי לאו דמברך עליוהי ושתי ליה! - לא, דמברך עליוהי ומנח ליה. והאמר מר: המברך צריך שיטעום! - דטעים ליה. והאמר מר: טעמו - פגמו! - דטעים ליה בידיה.

11. שולחן ערוך אורח חיים סימן קפב סעיף ג - ז (דברי המשנ"ב)

סעיף ג: צריך שלא יהא פגום, שאם שתה ממנו, פגמו; אבל אם שפך ממנו לתוך ידו וה"ה אם טעמו באצבעו (ובכזה"ח כא החמיר ע"פ הרשב"א לכתחילה אפילו כליו אחר שנעשה כשיורי כוסות) או כלי, אין בכך כלום; ואפי' שתה מהכד או מחבית קטנה, הוי פגום ר"ל כל מה שיש בו החבית אף ששפכו אח"כ לכלים אחרים;

אבל אם שתה מחבית של עץ גדולה, אין להקפיד. ויש מחמירין אף בזה ויש לחוש לדבריהם לכתחלה.

יש מי שאומר שאפילו מים פגומים, פסולים למזוג בהם כוס של ברכה. לכאורה אמאי לא אמרינן קמא קמא בטיל כמו בס"ה. אפשר דמיירי שהיין חי דא"א לשתות בלי מזיגה ולכך לא בטיל

סעיף ד: אם היו כוסות המסובין פגומים, צריך לתת מכוס הברכה לתוכם ויש מי שאומר שא"צ. ואם רק המברך לבדו אווזו כוס בידו אף שאז המסובין בע"כ טועמין מכוס פגום אחר ששתה הוא לא איכפת לו כיון דמתחלה היה כוס שלם וכולהו כחז חשיבי (הרא"ש).

סעיף ה: אם החזיר יין של כוס פגום לקנקן, היין שבקנקן כשר, משום דקמא קמא בטיל. ודוקא בדיעבד אבל לכתחלה אסור לעשות כן

סעיף ו: יכולין לתקן כוס פגום ע"י שיוסופו מעט יין דענין פגום אינו פסול ממש אלא פגם בעלמא, ואפילו על ידי שיוסופו עליו מים מיתקן. ודוקא שהיין חזק שאינו מתקלקל ע"י המזיגה. ולא דוקא במים דה"ה בשאר משקין. והוא שלא יהיו המים עצמם פגומים שלא שותו מהם דא"ל א"א לתקן בהם ל"א בס"ג דגם מים נפגמים בשתייה.

סעיף ז: בשעת הדחק שאין לו כוס אחר ואין לו כמה לתקן הכוס מברכין על כוס פגום. אם יש לו כוס קטן המחזיק רביעית ישפוך מהגדול לתוכו דע"ז נמי מתקן הפגימה קצת.

כף החיים ע"פ הסוד מחמיר אפילו בנקי שצריך הדחה ושטיפה

17. כף החיים אורח חיים סימן קפג אות ד

מיהו מדברי הזה"ק והתיקונים שכתבו באות הקודם שנתנו טעם בסוד להדחה ושטיפה משמע דדוקא צריך הדחה ושטיפה במים ואפילו אם הוא נקי יעו"ש

3. חי

רש"י מפרש שמוזגו במים או שמביאו מהחבית לשם ברכה

18. רש"י מסכת ברכות דף נא עמוד א

חי - שמוזגו במים לאחר שנתנו בכוס חי, אבל לברך עליו חי הא אמרן במתניתין אין מברכין, אי נמי, חי בלעז פריש"ק +טרי, ישר מן החבית + להביאו מן החבית לשמו.

התוספות מוסיף פירוש שהוכ עצמה צריכה להיות שלימה בלי פגם

19. תוספות מסכת ברכות דף נ עמוד ב

מודים חכמים לר"א בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים - תימה דאמרינן לקמן ד' דברים נאמרו בכוס של ברכה חי ומלא וי"ל דבעינן^א שיתנו חי לתוך הכוס ואח"כ ימזגנו אי נמי בעינן^ב חי מן החבית אי נמי קאי^ג אכוס עצמו ומאי חי שלם כדאיתא במכות (ד' טז): ריסק ט' נמלים ואחד חי וכו' אלמא דאותו חי היינו שלם ה"נ בעינן שיהא הכוס שלם בלא שבירה.

20. רמב"ם הלכות ברכות פרק ז הלכה טו

...וימלאנו יין חי, וכיון שהגיע לברכת הארץ נותן לתוכו מעט מים כדי שיהא ערב לשתייה,

נתינת המים ביין יש לה עניין על פי הסוד וכן להראות שבח ארץ ישראל בברכת הארץ

21. בית יוסף אורח חיים סימן קפג אות ב ד"ה ומ"ש חי

ובמדרש רות הנעלם (זהר חדש דף מז:) סוד נרמז בנתינת המים ביין בברכת הארץ ולפי דבריו אין לחלק בין יין ליין ואפשר שעל פיו נהגו העולם למזוג כוס של ברכה אפילו יין שאינו חזק בשלש טיפות. כה"ח ו:

כה"ח^(א) : לתת במילה 'את' של ואכלת ושבעת וברכת. וכן בבא"ח שמתחילים ביין חי.

ילקו"י^(א) : יש הנוהגים למזוג את הכוס במים קודם ברכת המזון, ושוב מוזגים אותו בברכת הארץ, כשאומר וברכת "את" ויש שמברכים על כוס יין חי.

לשו"ע צריך למזוג היין בכל אופן ולרמ"א רק ביין חזק

22. שולחן ערוך אורח חיים סימן קפג סעיף ב

יתן היין לתוכו חי, עד שמגיע לברכת הארץ, ואז מוזגו להודיע שבח הארץ. ואפילו ביין שאינו חזק וכו'.

הגה: וי"א דאם היין אינו חזק א"צ למזוגו (טור), וכן נוהגין באלו הארצות; ויוציאו מן החבית לשם ברכה (טור בשם רש"י); ונראה דלדידן שאין לנו הרבה יין, א"צ רק לשפכו מן הקנקן ששומרים בו היין לשם ברכה וחבית לאו דוקא, וכן נוהגין במדינות אלו.

שועה"ר^(א), ערה"ש^(ב): כשאין היין חזק א"צ למזוגו. ובקצת מקומות נוהגין למזוג כל יין על פי הקבלה:

חי - כוס שלימה

23. שולחן ערוך אורח חיים סימן קפג סעיף ג

צריך לחזור לכתחילה. משנ"ב אחר כוס שלם.

המשנ"ב מוסיף שגם בסיס הכוס צריך להיות שלם ובכל אופן כל שמחזיק רביעית לא מעכב

24. משנה ברורה סימן קפג ס"ק יא

(יא) שלם - שלא יהיה גוף הכוס שבור ולא פגום בשפתו אפילו חסרון מועט [ובנסדק יש להקפיד לכתחלה אפילו בלא חסרון כלל היינו, אפילו אם אין היין נוטף דרך הסדק. שעה"צ] וכן אם גוף הכוס שלם רק בסיסו נשבר ג"כ יש להקפיד ואפילו יכול לעמוד על בסיסו

אם לא שאין לו אחר יש להקל בכל זה היינו אפילו בכוס שהוא שבור בשפתו, כיון שנשאר רביעית ממנו ולמטה. שעה"צ יד.

שימוש בכלי חד פעמי

אג"מ^(ג) (ג טז): מכך שאסרו אפילו בפגם ברגל מוכח שצריך להיות כוס נאה ולכן אסור בחד פעמי ואם אין כוס אחר אולי יש להקל.

ציץ אליעזר^(יב) (כג) מותר ואין לדמות לבסיס שבור כיון ששם מתחילה היה שלם ונפגם. ועוד שהכלים ראויים לשימוש רב פעמי.

ילקו"י^(קפ"ג) (ג) : מותר. והיכא שאפשר יברך בכוס רגילה משום התנאה לפניו במצוות.

4. מלא - שיעור רביעית וכוס 'מלאה'

25. שולחן ערוך אורח חיים סימן קפג סעיף ב

הגה: ...וכוס של ברכה ימלאנו שיהא מלא על כל גדותיו.

המג"א מביא יש מפרשים שצריך שלא יהיה מלא והוא משמעות 'עיטור'

26. מגן אברהם סימן קפג ס"ק ד

ד מלא על כו'. דלא כי"מ עטור שלא יהא מלא כ"כ שיהיה למעלה בכוס עטור סביביו:

במשנ"ב נראה שלא חייב להיות מלא ממש

27. משנה ברורה סימן קפג ס"ק ט

(ט) שיהא מלא וכו' - ואף שרגיל לישפך קצת עי"ז לארץ ויש שאין ממלאין אותו כ"כ מטעם זה ואפ"ה שם מלא עליו. ודע דמלא הוא רק למצוה לכתחלה ואינו מעכב אם אך יש בהיין שיעור רביעית וכמו שכתבתי בבסין רע"א במ"ב סקמ"ב עי"ש:

ויכול לתת מוצק ביין שיגביה אותו שיראה מלא כל שיש רביעית יין

בדרישה כתב כדוגמה לכוס שאינה מלאה שחסרה שתי אצבעות (שהוא כ- 4 ס"מ)

28. דרישה אורח חיים סימן קפג

פירוש לאפוקי שלא נטעה לומר דאף אם הוא אינו מלא כל כך אלא חסר כמו שתי אצבעות נמי מיקרי מלא

במנחת שלמה כתב שאין צריך למלא באופן שנשפך

29. מנחת שלמה שבת סימן רעא הערה י

ואמר מרן זלה"ה שמעיקר הדין אין צריך למלאות כוס של ברכה על גדותיו עד שאפילו בתנועה קלה עם היד ישפך קצת מן היין והביא ראיה לדבריו מהא דאמרינן בגמרא ברכות דף נ"ב ע"א לענין כוס של ברכה ניצוצות לא שכיח לא חוששים לשפיקה שתגרום להעברת טומאה על כרחק שלא מילאו אותו באופן זה.

וכן הובא בשם האור לציון.

גרמ"א (מאמ"ר טז מג) : יש למלא לגמרי.

5. נוטלו בשתי ידי ונותנו לימין

30. שולחן ערוך אורח חיים סימן קפג סעיף ד

מקבלו בשתי ידי, וכשמתחיל לברך נוטלו בימינו, ולא יסייע בשמאל.

הגה: והיינו דוקא שלא תגע השמאל בכוס, אבל אם נותן השמאל תחת הימין, לסייעה, מותר. ויש להחמיר בזה אם לא לצורך. משנ"ב טו.

המשך השו"ע: ומגביהו מהקרקע טפח כדי שיהיה נראה הכוס לכל המסובים, אם הוא יושב על גבי קרקע; ואם הוא מיסב בשלחן, מגביהו מעל השלחן טפח;

ונותן בו עיניו שלא יסיח דעתו.

בא"ח (שלח טז ע"פ האר"י) : וצריך שימסור לו הכוס אדם אחר כשאוחזו בשתי ידי, וכן הוא יקבלנו בשתי ידי.

כה"ח (יט) : צריך דוקא המברך בעצמו לאחוז הכוס בידו מהתחלת ברכת המזון עד סופה ועד שיברך ברכת הגפן.

כה"ח (אות כ) : הביא נוסחים שונים למנהג ע"פ הסוד *שמעמידו על אצבעותיו, או ב²שזוקף אצבעותיו ומחזיק בכוס. או שפשוט צריך ל³לאחוז את הכוס כשחמש אצבעותיו עליה (וכך ראיתי שנוהג הרב מרדכי עטייה ראש ישיבת המקובלים עטרת מרדכי)

7. נותן עיניו בו

השו"ע מביא את דברי הגמ' נותן בו עיניו ולכאורה משמע בכוס אבל ברמ"א משמע שנותן עיניו ביין.

31. שולחן ערוך אורח חיים סימן קפג סעיף ד

...ונותן בו עיניו שלא יסיח דעתו. משמע שאם בא לעצום עיניו, אין נכון לעשות כן בבה"מ, אף שהגון הדבר בתפלה מור וקציעה כאן.

הגה: ועל כן אין לוקחין כוס שפיו צר, שקורין גלוק קלא"ז, לברך עליו;

32. משנה ברורה סימן קפג ס"ק יח

(יח) וע"כ אין לוקחין וכו' - שלא יוכלו להסתכל במה שבתוכו והאחרונים הקשו ע"ז דכוונת הגמרא מה שאמרו ונותן עיניו בו היינו בהכוס ולא במה שבתוכו וע"כ אין להקפיד בזה אם אינו יכול להשיג בקל כלי אחר:

בא"ח (בראשית כט) : ומנהגינו לראות את המצח ביין ולכוין מצח מספר הצלח"ה.

8. ויש אומרים: אף משגרו במתנה לאנשי ביתו

33. שולחן ערוך אורח חיים סימן קפג סעיף ד

ומשגרו לאשתו שתשתה ממנו.

(ובנידן לא ישלח לה כוס המיוחדת לה אבל אם שותים מאותו הכוס מותר. שו"ע יו"ד קצה יג. ובכל אופן יניח הכוס על השולחן והיא תקח מעצמה. טה"ב ב. ר. ויש מחמירים גם בזה. פת"ש שם י"ד)

מג"א (נ) : ואפי' לא אכלה עמהם כ"מ בגמ' גבי עובדא דילתא.

שערי תשובה (נ) : והטעם כדי שתתברך. וכתב הפרישה דמה"ט נתפשט קצת שלא לשתות בין איש לאשתו

9. עיטור (לא הובא בשו"ע)

34. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נא עמוד א

עיטור - רב יהודה מעטרהו בתלמידים, רב חסדא מעטר ליה בנטלי (כלומר לתת שישה כוסות סביבו וכן נהג הגר"א)

10. עיטוף (לא הובא בשו"ע)

המשנ"ב כתב שנהגו לברך עם כובע אפילו ללא כוס

35. משנה ברורה סימן קפג ס"ק יא

כתב המ"א בשם הב"ח ירא שמים לא יברך במצנפת רק ישים הכובע על ראשו ויש שנוהגין ג"כ להתעטף בבגד העליון דכל זה הוא בכלל עיטוף הנאמר בגמרא אצל כוס ברכה וכן נהגו כהיום בישראל בעת בהמ"ז שמימין הכובע על ראשיהן אפילו כשהוא מברך ביחיד בלי כוס:

סיכום להלכה בעמוד הבא ☞

סיכום הלכה למעשה כוס של ברכה

חיוב כוס בברכת המזון

גדר החיוב – ברכת המזון אינה טעונה כוס (שו"ע קפב א) ומצווה מן המובחר לברך על הכוס (רמ"א שם) ועל פי האמת דווקא בזימון בשלשה ומעלה ואם אין יין אינו מעכב (כה"ח א) והמנהג ברוב המקומות שגם בג' לא מברכים על כוס (ילקוט"י א)

יין פגום ותיקונו

כוס ששתו ממנה – נפגמה ולכתחילה לא מקדשים עליה (שו"ע קפג ג) אבל אם טעמו ממנה באצבע אינה נפגמת (שו"ע שם) ויש מחמירים אפילו העבירו ממנה לכלי (כה"ח כא)

מים ששתו מהם – מים ששתו מהם נפגמו ולא ניתן למזוג בהם כוס של ברכה (שו"ע שם)

החזר פגום לבקבוק – אם החזיר יין לבקבוק אינו פוגם כיון שבטח מעט מעט ליין שבבקבוק (שו"ע ה)

תיקון פגימה – אפשר לתקן יין פגום על ידי ששופכים בו יין או מים שאינם פגומים. וכשמעבירים אותו לכוס אחרת גם נתקן קצת.

פגום בשעת דחק – כשאין לו יין אחר או אפשרות לתקן את היין מברך על יין פגום.

דינים בכוס של ברכה

הדחה ושטיפה – כוס של ברכה צריכה הדחה מבפנים ושטיפה מבחוץ. יש אומרים שהחיוב רק כשיש בה שיירי כוסות (שו"ע קפג ג) ויש אומרים שאינה נקיה וצחה (משנ"ב ג) ויש אומרים אפילו נקיה (כה"ח ד)

חי – יש אומרים שגם ביינות שלנו שאינם חזקים צריכים מציגה ומתחיל ברכת המזון ביין חי ומוזגו בברכת הארץ (שו"ע קפג ב) ויש אומרים שמוזגים אותו בתחילה קודם הברכה ושוב בברכת הארץ (ילקוט"י ז בשם יש נוהגים) ויש אומרים שמוזגים בו שלש טיפות במילה את של פסוק 'ואכלת ושבעת'. ויש אומרים שהיום שהיינות חלשים אין צורך במציגת יין (רמ"א שם)

כוס שלימה – כוס של ברכה צריכה להיות שלימה ללא פגם (שו"ע שם ג) וכן שלא יהיה פגם אפילו בבסיס שלה. ובשעת הדחק כל שמחזיק רביעית מותר בברכה (משנ"ב יא)

כוס חד פעמית – אם אין לו כוס רגילה יכול לברך על כוס חד פעמית (צ"א יב כג. ילקוט"י קפג ג) ויש שחוכחים להחמיר בזה (אג"מ ג לט).

מלא – כוס של ברכה צריך שימלאנה. יש אומרים שצריכה מילוי על כל גדותיה ממש (רמ"א קפג ב. הגר"א מאמ"ר טז מג) ויש אומרים שיכול להחסירה קצת על מנת שלא תשפך (משנ"ב קפג ט. מנחת שלמה רעא הע' י. וכן הובא בשם אול"צ)

נטיילת הכוס – יש לטיול הכוס בשתי ידיו, וכשמתחיל לברך נוטלו בימינו, ולא יסייע בשמאל ומגביה טפח (שו"ע קפג ד) ויש אומרים שצריך למסור לו אדם אחר (בא"ח שלח טז ע"פ האר"י)

הבטת – נותן בו עיניו שלא יסיח דעתו (שו"ע שם) ויש אומרים שנותן עיניו ביין ורואה מצחו בכוס (בא"ח בראשית כט לענין קידוש).

העברה לאשתו – ומשגרו לאשתו שתשתה ממנו (שו"ע שם ד) ואפילו לא אכלה עמהם (מג"א ח) כדי שתתברך מהיין וטוב שלא לשתות בין איש לאשתו.

עיטוף – הנוהגים לחבוש כובע לאירועים חשובים נכון שיחבשו כובע גם לכבוד ברכת המזון (קפג קפג יא).